

TO·GATHER

‘ER ZIT MUZIEK IN BURGERSCHAP’

Wim Kratsborn is projectleider van het internationale, educatieve en innovatieve burgerschapsproject To-Gather (2006-). Als docent geschiedenis en maatschappijleer heeft hij van 1971 tot 2012 gewerkt op Hanzehogeschool Groningen. Als schrijver, schilder, filmregisseur, beeldhouwer, ontwerper, componist en muzikant geeft hij burgerschap vorm.

Burgerschap is ‘the talk of the town’ en ook daar buiten. Steeds vaker wordt het in verband gebracht met het nieuws van de dag of een controversiële kwestie. Burgerschapsonderwijs heeft een basis in de schoolse vakken mens en maatschappij en inmiddels zijn de bouwstenen voor burgerschap voor het primair en voortgezet onderwijs in Nederland beschreven door de ontwikkelgroep van curriculum.nu. Er wordt hierin vooral gepraat over bouwstenen als vrijheid en gelijkheid, macht en ongelijkheid, diversiteit en solidariteit. Het gevaar ligt zo op de loer dat burgerschap een papieren tijger wordt. Hoe kan burgerschap in en buiten het onderwijs echt gaan leven voor jonge mensen? Kan burgerschap alles op een kennisgerichte, actieve en creatieve manier met elkaar verbinden? Zoals onder meer muzikant en denker Daniel Barenboim stelt is creativiteit en dan met name muziek een missing link, iets wat alles kan verbinden en burgerschap kan activeren. Muziek kan, net als verbeelding en humor, een link leggen naar de ziel en ‘het onzichtbare’ zichtbaar, kenbaar en voelbaar maken

‘Do you like good music, that sweet soul music’ (Arthur Conley)

Nog nooit eerder in de geschiedenis is muziek zo’n sterke energizer voor jonge mensen geweest. Het wemelt van de muziekfestivals, op YouTube zijn muziekvideo’s de meest bekeken content en platforms als Spotify weten nieuwe generaties te bereiken met een grote brede selectie uit de gedigitaliseerde muziekgeschiedenis. Muziek is er nu altijd en overal en kan de tijdsgeest en de context diepgaand verwoorden en verklanken: *‘C’est le ton, qui fait la musique’*.

Muziek is een sense-opener voor gevoelens van angst, verdriet of hoop, een kennisbron door te vertolken⁶ wat er ondergronds gaande is of een probleemoplosser voor een conflict. Maar het kan ook een tegenmacht zijn, een vormgeving, een actie of een reflectie zijn. Muziek is diepgaand verbonden met de context. Heeft de kracht om veel in de maatschappij te weeg te brengen en om burgerschap vorm te geven, denk aan nummers als *'Blowing in the wind'* van Bob Dylan, *'Anarchy in the UK'* van Sex Pistols, *'Strange machines'* van The Gathering, *'Feels like teen spirit'* van Nirvana of *'God's plan'* van Drake. De maatschappij heeft muziek nodig (Thom Yorke).

Het project To-Gather

Met het project To-Gather ben ik sinds 2006 bezig om in Europa en de Arabische wereld een steentje bij te dragen aan burgerschapsvorming en ruimen we een belangrijke plaats in voor muziek.

In To-Gather is een onderwijsleerpakket voor burgerschapsvorming ontwikkeld om zowel in als buiten het onderwijs ('informeel leren') te gebruiken. Het bestaat uit een boek, film, roman, songs etc.. Hieronder zullen deze in meer detail worden omschreven, waarbij de rol van muziek wordt uitgelicht. Afhankelijk van het thema en de doelgroep zijn er altijd meerdere opties aanwezig.

Het boek 'Multiple Choice Identity' (2017)

Het boek is een belangrijke kennisbron is, waarin het verleden, het heden en de toekomst van Europa en de Arabische wereld vanuit 5 keerpunten op historisch, economisch, technologisch, ideologisch en filosofisch gebied worden beschreven en verklankt door muziek. Door de lyrics en de muziek wordt de tijdsgeest weergegeven. Voorbeelden zijn het oorlogslied *'Your King and Country needs you'* en het anti-oorlogsnummer *'One'* van Metallica over de Eerste Wereldoorlog als 'The Music War'. Tijdens de Koude Oorlog waren *'Who'll stop the rain'* van Creedence Clearwater Revival, *'Born to be wild'* van Steppenwolf en *'Times are a-changing'* van Bob Dylan zowel sense-opener, kennisbron als actiemiddel. Een ander belangrijk keerpunt was het jaar '1979' met punk en *'The Wall'* van Pink Floyd,

De focus ligt in het boek op controversiële kwesties, waar 9 jongeren als 'ghostwriters' op reageren door middel van verhalen, apps, afbeeldingen en muziek. De jongeren verschillen van mening en muzieksmaak. Een ieder wil een 'multiple choice identity' worden door zelf keuzes te maken

vanuit een bepaald perspectief, al naar gelang de tijd en de plaats. Zo wordt de dynamiek en de snelheid van het economische groeiproces door 'Cowgirl' (Underworld) geplaatst tegenover klimaatverandering in 'Courage of man' (Midlake). Door 'Cowgirl' wordt de hartslag verhoogd en door 'Courage of man' juist weer verlaagd. Door muziek wordt kennis en inzicht verdiept en in een context geplaatst. De leerling kan er ook op dansen, zijn eigen favoriete muziek gebruiken of zelf muziek (rap) maken.

De film 'Hard to become who you are' en de Spotify-playlist 'Multiple Choice Identity'

In de film gaan 9 jongeren per trein op reis door Europa en op de playlist (zie ook www.to-gather.org/film) kan men zelf op reis in 300 songs (inclusief 15 eigen songs) zoals 'Should I stay or should I go' over migratie, 'When the levee breaks' (Led Zeppelin) over klimaatverandering of 'To pimp a butterfly' (Kendrick Lamar) over racisme. In het boek en de film worden de bouwstenen aan muziek gelinkt, geïnternaliseerd en vervolgens toegepast in de werkelijkheid.

'Burgerschapsvorming moet leerlingen hun moreel oordelen niet uit handen nemen of voorkauwen, maar ze helpen in de ontwikkeling van hun mogelijkheden om zelf te bepalen wat goed burgerschap is en wat zulk burgerschap betekent voor hun leefwijze, hun oordelen en beslissingen en hun doen en laten' ('Burgerschap, maar dan anders', Piet van der Ploeg (RUG)).

De roman 'Smeulend vuur' (2019)

In de roman vertelt 'Europa' als danseres haar heftige levensverhaal van 1900 tot 2022. Samen met een vijftal jongeren reist zij van stad naar stad, van brandhaard naar brandhaard, waar zij keuzes moet maken en dilemma's moet oplossen. Steeds probeert zij een eigen meervoudige identiteit te ontwikkelen met muziek als steun en toeverlaat. De lezer kan zich met Europa en haar innerlijke tegenstellingen identificeren ('*l'Europe c'est moi*') en leren om zelf brandhaarden te ontdekken en conflicten aan te pakken. De lezer leert tevens door de ogen van een zestal jongeren vanuit verschillende perspectieven te kijken. Een prachtig voorbeeld is 'Heroes' van David Bowie rondom de val van de Berlijnse Muur. Achtereenvolgens komt Europa in verschillende songs terecht en andersom: '*I've got the music in me*'. Zij moet zien te overleven in '*Run like hell*' (Sarajevo), '*Happiness is just around the*

corner (economische groei), *'Losing my religion'* (de Crisis), *'Toxicity'* en *'Friends of the Rain Forest'* (klimaatsverandering).

Tijdens mijn reizen voor To-Gather werd ik geïnspireerd door jonge mensen en collega's en schreef *'Circle of the square'* over mijn eigen beleving van de Arabische Lente in Damascus (2011) en *'Generation What!?'* over verschillende identiteiten van jongeren en *'Faiza sometimes'* over Faiza Oulahsen en haar actie voor Greenpeace. Soms komt de werkelijkheid wel erg dichtbij. Tijdens de aanslagen in Brussel (2016) was ik in Kortrijk bezig om een workshop aan internationale studenten te geven. Ik verwerkte mijn eigen angst in *'Refugee in me'* en deelde dat de volgende dag met de studenten.

Het onderwijsleerpakket

Men kan met behulp van het boek, de roman, de film en de songs burgerschap 'van binnenuit leren', waarbij kernkwaliteiten als eerlijkheid, dapperheid, vindingrijkheid, humor en optimisme worden geactiveerd (Fred Korthagen). Zo wordt het eigen burgerschap met bouwstenen als vrijheid en gelijkheid, macht en inspraak, democratische cultuur, identiteit, solidariteit, digitaal samenleven, globalisering en technologisch burgerschap op een actieve, creatieve en emotionele manier vormgegeven. Uiteindelijk is het doel om door kennis, inzicht en gevoel de grote 'headlines' te internaliseren en tot eigen 'headlines' te maken.

De organizer *'Headlines'* waarin men kan beschrijven en visualiseren wat er zoal in zijn of haar hoofd omgaat

Speciaal voor kinderen heb ik een verhaal over het draakje MU geschreven waar muziek ook in terugkomt. Hij is de personificatie van de nieuwkomer die tijdens een interactieve wandeling op zoek gaat naar een nieuwe identiteit en een nieuw thuis. Kinderen kunnen MU op hun smartphone volgen tijdens een wandeling door Leeuwarden (Culturele Hoofdstad van Europa 2018). Als toegift heeft MU een rap voor de kinderen gemaakt.

De leerroutes

Om je goed te kunnen identificeren en in te kunnen leven, is het noodzakelijk om je eigen comfort zone of bubbel te verlaten. Er zijn in het onderwijsleerpakket leerroutes gemaakt, bestaande uit 7 stappen, om vanuit verschillende kennisbronnen, perspectieven, leerstijlen, werkvormen en beeldvormers een 'Multiple Choice Identity' te ontwikkelen. Een leerroute begint vaak met muziek als sense-opener, waarna kennis wordt verzameld en een probleem wordt opgelost. Kennis is noodzakelijk om de route goed te kunnen volgen. Een voorbeeld is een digitale achtbaan over de lotgevallen van de burger in de laatste 100 jaar met afbeeldingen en de song *'Roadblocks'* van The Prodigy. De volgende stappen bestaan uit communicatie, creatie, actie en reflectie

'La condition humaine', Wim Kratsborn 1992 (inclusief de song 'Passenger in Time')

Community Art Project

Voor burgerschapsvorming is essentieel dat iedereen mag, wil en kan meedoen. *'Iedereen is van de wereld, de wereld is van iedereen'* (Thé Lau). In het Community Art Project 'Bouw je eigen toekomst' in Drachten zullen 5 maatschappelijke minderheidsgroepen als kinderen, jongeren, ouderen, mensen met een beperking en nieuwkomers meedoen. Het uitgangspunt is dat je nooit te jong, te oud of te anders bent om een burger te zijn en het doel is om respect te tonen voor de ander. Via kunstvormen als design, poëzie, theater, dans en muziek worden sociale problemen in de eigen leefomgeving opgelost en wordt de eigen leefomgeving verbeterd. Het is verder de bedoeling om dit project in 2020/2021 te transformeren in het Europese project 'Multiple Choice Identity' met steden uit Nederland, België, Italië en Letland.

Daarbij wordt in de geest van de organisatie Universal Zulu Nation ook een verbinding gezocht met hiphop, graffiti en breakdance: deze beweging heeft wereldwijd voor een prachtige cross-over tussen verschillende burgerschapsvormen gezorgd. Inspirerende voorbeelden

zijn onder meer Grandmaster Flash met *'The Message'* uit de Verenigde Staten, de Nederlandse rappers Lange Frans & Baas B met *'Het land van...'* en de groep 47Soul met *'Mo Light'* uit de Arabische wereld. Hiphop is de populairste muziekstijl onder jongeren, waarin sociale problemen als racisme, emancipatie, identiteitsontwikkeling en ongelijkheid bezongen worden. Er bestaat een directe link tussen hiphop en burgerschapsvorming vanuit de open en kritische blik, inclusief de activiteit en de creativiteit en de bewustwording. Uiteindelijk kun je er samen op dansen!.

Zo worden in een 'Gesamtkunstwerk' allerlei vormen gecombineerd. Het 100-jarige Bauhaus is een belangrijke inspiratiebron voor het linken van burgerschap en kunst. In de roman komt 'Europa' in het schilderij 'Komposition VII' van Wassily Kandinsky terecht en zoekt haar eigen weg met behulp van de hiphopsong 'Wassily'.

*'Jij verbeterde de wereld door abstracte kunst
Jouw gedachtenvormen verleenden mij een gunst*

Door vrijheid en muziek te brengen in mijn leven

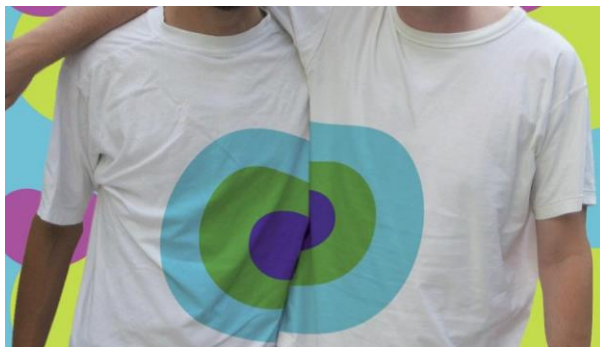
Bedankt Wassily en vooral voor 'Komposition VII'.

(uit Wassily'; tekst, Wim Kratsborn en zang, Dirk Geerdink, 2018)

Vervolgens kunnen leerlingen hun eigen leefomgeving vormgeven en verklanken. Door de combinatie van muziek, creativiteit en burgerschap komen leerlingen in een flow terecht en zijn in staat om diepgaand en emotioneel van binnenuit te leren en dat in de eigen leefomgeving toe te passen: *'Voel en daardoor leer je'* (Mary Helen Immordino). Een ander voorbeeld is het nummer *'Mag ik zo vrij zijn'*, dat ik speciaal voor kinderen uit groep 8 en studenten in het MBO heb geschreven over dilemma's in hun eigen leven. Een studente merkte op: *'Oh dit gaat over mij'*.

*'Mag ik zo vrij zijn om niet bang te zijn
voor racisme en terreur en andere ongein
Mag ik een hij, een zij of iets anders zijn
En het met andersdenkenden oneens zijn'*

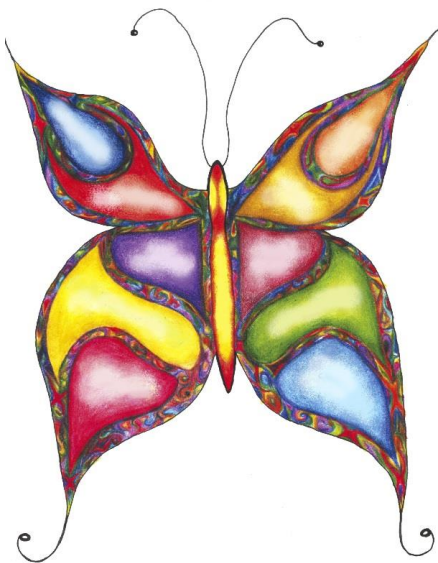
'Let's come to gather'

Het To-Gatherland Festival

Burgerschap gaat ook over de toekomst en daarom eindigen het boek, de roman en de film in het jaar 2022 op het To-Gatherland Festival. Het is een beleving en een confrontatie met *'het verleden dat nog geen geschiedenis is'* en *'de toekomst is niet meer is, wat hij geweest is'*. Met terugwerkende kracht kunnen leerlingen daar zelf iets aan doen. *'Festivals can radiate the new message'*, schreef Wubbo Ockels. In de roman danst Europa op het festival *'The Butterfly'* en verandert uiteindelijk in een vlinder.

Margarita Kamjaka danst 'The Butterfly'

'The Butterfly'

Tijdens workshop over het festival is het de bedoeling dat de leerling ook zelf een vlinder/burger maakt door als 'Multiple Choice Identity' de 5 keerpunten op de linkervleugel in balans te brengen met de 'survival theses' (de oplossingen) op de rechtervleugel. Dat gebeurt via post-its. Pas als beide vleugels in balans zijn, is hij vrij en kan hij wegvliegen. Het doen van deze opdracht is steeds een speciale en sfeervolle gebeurtenis. Van daaruit kunnen de leerlingen zelf een reëel of virtueel festival organiseren. Er bestaat de mogelijkheid, dat tijdens het project 'Bouw je eigen toekomst' het 10e To-Gatherfestival in De Lawei in Drachten gehouden zal worden, waarin deelnemers hun producten delen met bewoners van Drachten en daarbuiten. Nieuwkomers kunnen hun plannen en ontwerpen à la Bauhaus delen, kinderen en leerlingen presenteren een dans, een rollenspel en een clip over MU, ouderen zingen een zelfgeschreven lied en tonen zelfgemaakte objecten en mensen met een beperking laten een film zien over hun eigen leefomgeving als burger.

Als de dag van toen, zou de toekomst moeten zijn

Samen zingen en dansen op dit refrein

Zo zouden wij de toekomst wensen

Voor onszelf en alle andere mensen

(Uit: 'Zo zouden we de toekomst wensen', bewoners van de Liante, Drachten)

Er zit dus veel muziek in burgerschap en samen kunnen ze alles verbinden om een betere toekomst tot stand brengen. Door muziek, maar ook door kennis, inzicht, vaardigheden, verhalen, games en film, gaat burgerschap voor jongeren leven. Zo komt zowel muziek in burgerschap als burgerschap in jongeren terecht en willen ze ervoor gaan. Om dat te vieren, wil ik besluiten met een samenzang van kinderen en ouderen.

Music was my first love. And it will be my last.

Music of the future. And music of the past.

To live without my music. Would be impossible to do.

In this world of troubles, My music pulls me through ('Music', John Miles) .